

A
HERMAN
OTTÓ
MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

LVIII–LIX. (2019–2020)

ANNALES
MUSEI
DE HERMAN
OTTÓ
NOMINATI
2019–2020

ANNALES MUSEI DE HERMAN OTTÓ NOMINATI

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
LVIII–LIX.

MISKOLC
2020

Jahrbuch des Herman Ottó Museums, Miskolc (Ungarn)
Yearbook of the Herman Ottó Museum, Miskolc (Hungary)
Les Annales du Musée Herman Ottó, Miskolc (Hongrie)

Főszerkesztő:
SZOLYÁK PÉTER

Szerkesztette:
TÓTH ARNOLD

A szerkesztésben közreműködött:
BÉKÉSI GÁBOR–JAKAB MÁTYÁS ANDRÁS

Technikai szerkesztő:
TÍMÁR TAMÁS

ISSN 0544–4225

Borítóterv:
FEKETE RÓBERT, SZOLYÁK PÉTER

Lektorálta:
Dobrik István, P. Fischl Klára, Gödölle Mátyás, Gyulai Éva, Kuklay Antal, Kulcsár Gabriella,
Kunt Gergely, Raczky Pál, Tabajdi Gábor, Tringli István

Angol fordítás:
Dúró Tímea, Medve Csaba, Módis Péter, Tóth Arnold és a szerzők

Borítóképek (balról jobbra):

1. Ernst Gräser: Lottchen am Klavier. Kovács Sarolta zongoraművésznő portréja, 1910.
(Jeszenszky Géza tulajdona)
Ernst Gräser: Lottchen am Klavier. Portrait of Sarolta Kovács, pianist, 1910. (Property of Géza Jeszenszky)
2. A Numizmatikai Társulat által Leszih Andornak adományozott névre szóló emlékérem, 1961.
(Herman Ottó Múzeum, HOM HTD 84.48.56.)
*Commemorative medal awarded to Andor Leszih by the Society for Numismatics, 1961.
(Herman Ottó Museum, HOM HTD 84.48.56.)*
3. Egy parasztcsalád lakodalma: Haraszti István és M. Béres Mária házassági képe, Bódvavendégi, 1937. Veres József felvétele (Herman Ottó Múzeum, HOM Gynsz. 15/2012)
A Wedding of a Peasant Family: Marriage photo of István Haraszti and Mária M. Béres, Bódvavendégi, 1937. Photo by József Veres (Herman Ottó Museum, HOM Gynsz. 15/2012)

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma támogatta.

Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja a miskolci Herman Ottó Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Szolyák Péter PhD, múzeumigazgató
A kötet megjelenését gondozta: TT Play Kft., Tímár Tamás, Debrecen

Nyomda és kötészet: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József ügyvezető igazgató

TARTALOM

<i>Előszó</i>	9
JAKAB Mátyás András–SIMON László <i>Leszih Andor emlékezete</i>	11
RÉGÉSZET	
CSENGERI Piroska–P. FISCHL Klára–HAJDÚ Melinda– LÁTOS Tamás–PUSZTAI Tamás–TÓTH Krisztián <i>Mezőkeresztes–Lapos-halom újkőkori településének roncsolásmentes kutatása</i>	19
P. FISCHL Klára–KOÓS Judit–MENGYÁN Ákos–SOMOGYI Krisztina <i>Vatta–Testhalom – Részekből egész</i>	41
B. HELLEBRANDT Magdolna <i>A Gáva-kultúra föld- és vízivára Prügy–Tökföldön</i>	65
SZÖRÉNYI Gábor András–PUSZTAI Tamás et al. <i>Hét metszet a Hernád folyó völgyéből.</i> <i>Az M30-as Miskolc–Kassa autópálya építését megelőző régészeti feladatellátás és kutatás</i>	103
CSENGERI Piroska–KERTÉSZ Gabriella Nikoletta <i>A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2015–2016-ban</i>	149
TÖRTÉNETTUDOMÁNY	
TIHÁNYIOVÁ, Monika <i>A gombaszögi pálos kolostor</i>	191
GYULAI Éva <i>Pulszky Terézia és Malwida von Meysenbug rajzai az angliai emigrációban</i> <i>(Ventnor és környéke, Wight sziget, 1855–1856)</i>	205
FÁBIÁN Máté <i>A vármegye vezére. Borbély–Maczky Emil főispáni szerepfelfogásának alakulása</i> <i>a két világháború között</i>	243
KIS József <i>A Virág-ügy. Konceptió eljárás a miskolci jobboldali szociáldemokraták ellen</i>	253

GÁL Máté	
„Lobkovitz László megyei főelőadó úr ellen panasszal fordulok Elnök úrhoz.”	
Zavarok az Állami Egyháziügyi Hivatal vidéki működésében	269
SURÁNYI Béla	
Fejezetek a hazai állattenyésztés-politika történetéből (1867–1989)	281
NÉPRAJZ	
BODNÁR Mónika	
Üvegnegatívok Bódvavendégiből 3. Egy parasztszalád lakodalma	305
MŰVÉSZETTÖRTÉNET	
HAJDÚ Ildikó–KÁKÓCZKI András	
Művészet, önkéntesség, múzeum.	
Fejezetek a képzőművészethez kapcsolódó civil szervezetek miskolci történetéből.....	323
HAJDÚ Ildikó	
Matyó asszony Miskolcon. Sóváry János szobrának története	341
PIRINT Andrea	
Arckép és önarckép. Dr. Nagy Róbert orvos-műgyűjtő portréja.....	355
VÁMOSI Katalin	
A tiszaiújvárosi Patrona Hungariae Római Katolikus Templom építéstörténete	371
KÖZLEMÉNYEK	
SZAKÁLL Sándor	
Aragonit utáni opál átalakok a tarcali dácsit köfajtából.....	389
HAZAG Ádám	
Vésett pengéjű kardok a Herman Ottó Múzeum történeti fegyvergyűjteményében.....	393
HIDEG Ágnes	
Kovács Sarolta zongoraművésznő (1891–1979).	
Adatok Miskolczy-Simon Jánosné / Thurzó Nagy Lászlóné életútjához.....	409
KURUCZ Ádám	
„Messze vagyok tőled rózsám, Aradon.”	
Radeczky Lajos szakaszvezető katonakönyve	419
PRÓKAI Margit	
Mérőföldkövek Miskolc közkönyvtárainak 140 éves történetében.....	445
VIGA Gyula	
Szabadfalvi József és a kézművesség kutatása	453
Szerzői útmutató	461

TABLE OF CONTENTS

<i>Preface</i>	9
JAKAB, Mátyás András–SIMON, László <i>In memory of Andor Leszih</i>	11
ARCHAEOLOGY	
CSENGERI, Piroska–P. FISCHL, Klára–HAJDÚ, Melinda– LÁTOS, Tamás–PUSZTAI, Tamás–TÓTH, Krisztián <i>Non-destructive research of the Neolithic settlement at Mezőkeresztes–Lapos-halom</i>	19
P. FISCHL, Klára–KOÓS, Judit–MENGYÁN, Ákos–SOMOGYI, Krisztina <i>Vatta–Téshalom – Assembling the whole from its parts</i>	41
B. HELLEBRANDT, Magdolna <i>Hillfort and water fortress of the Gáva-culture at Prügy–Tökföld</i>	65
SZÖRÉNYI, Gábor András–PUSZTAI, Tamás et al. <i>Seven sections from the Hernád Valley. The archaeological research project prior to the construction of the M30 motorway between Miskolc–Kassa</i>	103
CSENGERI, Piroska–KERTÉSZ, Gabriella Nikoletta <i>Archaeological research at the Herman Ottó Museum in 2015–2016</i>	149
HISTORY	
TIHÁNYIOVÁ, Monika <i>The Pauline Monastery of Gombaszög</i>	191
GYULAI, Éva <i>The drawings of Terézia Pulszky and Malwida von Meysenbug made in emigration to England (Ventnor and surroundings, Isle of Wight, 1855–1856)</i>	205
FÁBIÁN, Máté <i>The leader of the county. The development of Emil Borbély-Maczky's conception of the role of count between the two World Wars</i>	243
KIS, József <i>The Virág-affair. Conceptual trial against the right-wing social democrats in Miskolc</i>	253

GÁL, Máté	
<i>"I complain to Mr. President against the county's Chief Executive László Lobkovitz."</i>	
<i>Disruptions in the regional operation of the State Ecclesiastical Office.....</i>	269
SURÁNYI, Béla	
<i>Chapters from the history of Hungarian animal husbandry policy (1867–1989) .....</i>	281

ETHNOGRAPHY

BODNÁR, Mónika	
<i>Glass negatives from Bódvavendégi, Part 3. A wedding of a peasant family.....</i>	305

ART HISTORY

HAJDÚ, Ildikó–KÁKÓCZKI, András	
<i>Art, volunteering, museum. Chapters from the history of non-governmental organizations</i>	
<i>related to the fine arts in Miskolc .....</i>	323
HAJDÚ, Ildikó	
<i>"Matyó" mother in Miskolc. The story of the sculpture by János Sóváry .....</i>	341
PIRINT, Andrea	
<i>Portrait and self-portrait. Portrait of doctor-art collector dr. Róbert Nagy .....</i>	355
VÁMOSI, Katalin	
<i>The history of the construction of the Roman Catholic Church Patrona Hungariae in Tiszaújváros .....</i>	371

PROCEEDINGS

SZAKÁLL, Sándor	
<i>Opal pseudomorphs after Aragonite from the Tarcal Dacite quarry.....</i>	389
HAZAG, Ádám	
<i>Swords with engraved blades in the historical weapon collection of the Herman Ottó Museum.....</i>	393
HIDEG, Ágnes	
<i>Sarolta Kovács, pianist (1891–1979).</i>	
<i>Information on the life of the spouse of János Miskolczy-Simon / László Thurzó Nagy.....</i>	409
KURUCZ, Ádám	
<i>"I am far from you my rose, in Arad." Manuscript military book of Lajos Radecky .....</i>	419
PRÓKAI, Margit	
<i>Milestones in the history of public libraries of Miskolc .....</i>	445
VIGA, Gyula	
<i>József Szabadfalvi and the research of handicrafts .....</i>	453
<i>Author's guide.....</i>	461

A VÁRMEGYE VEZÉRE¹ BORBÉLY-MACZKY EMIL FŐISPÁNI SZEREPELFOGÁSÁNAK ALAKULÁSA A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Fábián Máté

Eszterházy Károly Egyetem, Történelemtudományi Intézet, Eger

Absztrakt: Vitéz lévai Borbély-Maczkó Emil a két világháború közötti magyar politikai élet egyik jellegzetes, mégis kevésbé ismert alakja. Pályafutásában megtalálhatóak a korszak különféle ismertetőjegyei és sajátosságai. Karrierjének leghangsúlyosabb szakasza Borsod vármegyéhez kötődik. Előbb 1922–1923 között volt főispán, majd 1930-ban ismét kinevezték Borsod és Gömör-Kishont vármegyék élére, és egészen 1944-ig hivatalában maradt. Munkássága kitörölhetetlen nyomokat hagyott a terület mindennapjaiban. Az országos politikai és közéletben eltöltött évek során olyan magas szintű kapcsolatokra tett szert, amelyek stabilá tették főispáni pozícióját és jelentős anyagi támogatással jártak nagy szociális projektjeinek vonatkozásában. Ez utóbbiak közül külön ki kell emelni a dél-borsodi ármentesítést és a Mezőkövesd környéki telepítési akciót, melyek növelték presztízsét és tekintélyét a vármegyei lakosság körében. Jelen tanulmányban arra teszek kísérletet, hogy bemutassam Borbély-Maczkó Emil példáján keresztül, hogy a két világháború között hogyan változott a főispáni szerepkör, milyen kihívások érték a vármegye első emberét, és milyen módon irányította a rá bízott közigazgatási egységet.

Kulcsszavak: Borbély-Maczkó Emil; Borsod-, Gömör- és Kishont vármegye; főispáni hivatal, Miskolc, Horthy-korszak

Vitéz lévai Borbély-Maczkó Emil a két világháború közötti vármegyei politikai elit egyik vezéralakja volt. Két ciklusban összesen tizenöt évig (1922–1923 és 1930–1944 között) vezette Borsod-, Gömör- és Kishont egyesített (majd 1938 után az önálló Borsod) vármegyét. Főispáni tevékenysége mind társadalmi és szociális, mind pedig gazdasági téren kitörölhetetlen nyomokat eredményezett. Jelen tanulmányban azonban azt tekintem át röviden, hogy Borbély-Maczkó hogyan tekintett saját főispáni szerepére, hogyan értelmezte a korszakban uralkodó elvárásokat az ezen tisztséget betöltőkkel szemben.

Borbély-Maczkó Emil 1887. szeptember 6-án született Heves nagyközségben. Anyja, Fáy Róza révén az északkelet-magyarországi térség két jelentős nemesi családjával – a fái Fáy- és a lévai Borbély-famíliával – állt rokonságban. Apja id. Maczkó Emil volt, akit a 19–20. század fordulóján Eger és Heves vármegye függetlenségi ellenzéki köreinek egyik elsővonalbeli vezetőjeként tartottak számon. Segédszolgabíróként kezdte hivatali pályafutását 1882-ben, majd járási főszolgabíró, a vármegyei törvényhatósági bizottság

képviselője, országgyűlési képviselő és a harmadik Wekerle-kormány kormánybiztosa is volt. Eközben a család egyre inkább Heves nagyközség központi tényezőjévé vált, hiszen id. Maczkó a fenti hivatali tisztségek mellett megszervezte a település önkéntes tűzoltóságát, továbbá aktív szerepet vállalt társadalmi és kulturális események szervezésében és lebonyolításában. Ebben a közegben szocializálódott mindhárom fia, így közelről szerezhettek tapasztalatokat a dualizmus korának vármegyei hivatali életéről. A hatás a két idősebb gyermek esetében jelentősebb. Maczkó György már egészen kiskorától kezdve követte apját, érdeklődött munkája iránt. Tanulmányait megfelelő eredménnyel végezte Iglón és Egerben, végül államtudományi államvizsgát tett. Nagyon korán eldöntötte, hogy atyja nyomdokaiba lép, így hamar elköteleződött a közigazgatási pálya mellett. 1907-ben járási szolgabíró, 1916-ban – mindössze harminchat évesen – járási főszolgabíróvá nevezték ki. Testvére, Maczkó Béla kevésbé volt szorgalmas és tudatos, órágyerekkorában leginkább apjának társasági tevékenysége és a gyakori összejövetelek hatottak. Nem véletlen, hogy iskolai eredményei rosszak voltak, rendes hivatást nem szerzett, csak apja ismertségének köszönhetően helyezkedhetett el vármegyei útbiztosként.

1 A tanulmány elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00001. „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című pályázat támogatta.

A legfiatalabb gyerek, ifj. Maczky Emil gyerekkorától fogva visolygott a hivataltól és a hivatali élettől, unalmas és érdektelen világgént élt benne a közigazgatás. Ráadásul idősebb bátyja tudatos karriertervezése is inkább nyomasztotta és taszította ettől a világtól. 1902-ben a nagyváradi hadapród-iskolába nyert felvételt, ahol 1906-ban végzett hadapród-tiszthelyettesként. Előbb Kassán, majd Marosvásárhelyen teljesített szolgálatot, 1914 és 1918 között pedig frontszolgálatot látott el előbb keleten, majd néhány hétig az olasz fronton. 1919-ben, sikeres katonai pályafutását végérvényesen háta mögött hagyva, a Borsod vármegye területén fekvő Bóta településre költözött és a következő évtizedekben folyamatosan bővülő és gazdagodó egzisztenciát épített ki. 1920 januárjában lakóhelyének, az ózdi járásnak lett nemzetgyűlési képviselője, majd 1926-ban Miskolcon szerzett mandátumot. Egyik képviselői ciklusát sem töltötte ki teljesen, előbb 1922. február 4-én, majd 1930. július 7-én főispáni kinevezést kapott Borsod és Gömör-Kishont (majd Borsod-, Gömör- és Kishont közigazgatásilag egyelőre egyesített) vármegyékben. Bár korábban hiába kerülte tudatosan a hivatali világot és a közigazgatási tisztségeket, 1922-ben mégis az egyik legnagyobb vármegye vezető tisztviselője lett.

Az első főispáni időszak közel másfél évig tartott, így szerepének értelmezése nem fejlődhetett ki ebben a rövid időszakban. Egyébiránt ez a szakasz egybeesett Borbély-Maczky Emil karierváltásával is, így talán nem is kapunk valós képet akkor, ha ebből a másfél évből próbálunk a tanulmány szempontjából releváns következtetéseket levonni. Az 1920-as években Borbély-Maczky figyelt és tanult. Sikeres, többszörösen kitüntetett katonaként a politikai élet számára teljesen idegen volt. Nem véletlen, hogy első nemzetgyűlési képviselői ciklusában érdemi tevékenységet nem folytatott, igyekezett beleszokni a teljesen új közegbe. Ugyanez igaz főispánságának első szakaszára. Habár atyja és bátyja révén volt némi fogalma a közigazgatás működéséről, ezek csupán gyerekkori emlékként maradtak meg, hiszen tizenöt éves korától teljesen elszakadt a szülői háztól.

1924 jelentős fordulópont a karrierben és a személyiségben. Gömbös Gyulával való szoros barátsága révén a kezdetektől jelen volt a fajvédő mozgalom szervezkedésében, gyakorlatilag egy markáns politikai csoportosulás elsővonalbeli alakjává vált. A következő bő öt év azzal telt, hogy operatív feladatok irányításával és végrehajtásával megszervezte Gömbös taborát. Erre a periódusra még mindig tanulási időszakként lehet

tekinteni, de nagyon fontos közvetlen tapasztalatokat szerzett ezekben az években. Aktívan szervezte a fajvédőket helyi és országos szinten, sikeresen alakította át a háttérbázist jelentő Magyar Országos Véderő Egyletet (MOVE), kísérletet tett az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME) szervezeti és tartalmi megreformálására, és kezdeményezésére létrejött az első világháborús frontkatonákat segítő – bár nyilvánvaló politikai szándékkal alapított – Frontharcos Szövetség. Ezekben az években vált profi politikussá, megismerkedett a hatalommal ellenzékiként, megtanulta azokat a mechanizmusokat, amelyek révén a korszak uralkodó elitje hatalmát fenntartotta (DÓSA 1972, 149–157; ZINNER 1989, 181–185).

Gömbös Gyula és Bethlen István 1928-as megbékélése egy újabb sorsfordító pillanatot jelentett Borbély-Maczky életében is. Ismét a hatalmi pólus táborához tartozott, ráadásul egykori katonatársai és barátai is egyre nagyobb számban kerültek az első vonalba. Ez a közel tízéves időszak kitörölhetetlen fejlődést eredményezett Borbély-Maczky Emil személyiségében. Sikeres katonából és gyakorlatlan politikusból egy vérbeli és professzionális politikai tényező lett, aki pontosan ismerte a rendszer működését és működtetőit. Mikor 1930. július 7-én Horthy Miklós kormányzó ismételten megbízta Borsod-, Gömör és Kishont vármegyék vezetésével, egy kiforrott személyiséggel és világgéppel rendelkező tapasztalt politikust kapott a vármegye közössége.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a főispáni kar politika- és társadalomtörténeti feldolgozása elmaradt az elmúlt évtizedekben. Két olyan személyt lehet kiemelni, akik – bár nem globálisan, de egy-egy szempontból – kísérletet tettek ezen hatalmi csoport vizsgálatára. Stipta István elsősorban a tisztséget és annak a modern államszervezetben betöltött helyét/szerepét vizsgálta különböző jogtörténeti munkáiban (STIPTA 1995a; 1995b). Stiptával ellentétben Takács Tibor egy szűkebb időmetszetben, 1924 és 1939 között vizsgálta a főispáni karban lezajlott változásokat (TAKÁCS 2000). Az bizonyosan megállapítható, hogy a főispáni tisztséget betöltők egyfajta hidat képeztek a lokális közigazgatás és a kormányzat között. Bár a belügyminiszter javaslatára nevezték ki, és a vármegyei közösség ezt csak tudomásul vehette, mégis fontos volt, hogy a leendő főispán a tisztikar támogatását is élvezze, hiszen később együtt kellett dolgozniuk. Ebből kifolyólag a főispánok egyaránt részei voltak az országos és helyi politikai közéletnek, az adott személy mentalitásától függött, hogy melyiknek akart jobban

megfelelni, vagy törekedett az egyensúly megtartására. Hiszen nem csak a kinevezés volt fontos, hanem a befogadás és támogatás is. Jelen tanulmánynak ez a célja, megvizsgálni, hogy Borbély-Maczkó Emil főispánként hogyan viszonyult a központi hatalomhoz és a vármegyei tisztikarhoz, illetve fordítva hogyan nézett ki ez a viszony. Mivel azonban hasonló vizsgálódások nem készültek korábban egy főispán vonatkozásában sem, így a tanulmány végén az összehasonlításra, viszonyításra nincsen lehetőség. Éppen ezért bízom abban, hogy jelen vázlatos szerepértelmezést több hasonló fogja követni, melyek által különféle minták kirajzolódhatnak a két világháború közötti főispáni kar vonatkozásában.

AZ ORSZÁGOS BELPOLITIKA „FOGLYA”

Borbély-Maczkó Emil főispáni kinevezései és lemondása jelentős belpolitikai átrendeződések helyi leképeződései voltak. 1922 tavaszára Bethlen István elérte, hogy a korábbi két nagy koalíciós párt (OKGFP és KNEP) egyesüljön, megteremtve ezzel hatalmának bázisát: egy konzervatív, keresztény, nemzeti programot hirdető pártot (SIPOS 2002, 243–256; ROMSICS 1991, 106–120; BARTA 1995, 404–418; 2004, 321–335). Mivel az Egységes Párt még éppen csak kibontakozóban volt, és közeledett a nemzetgyűlési választás, így minden alkalmat megragadtak az új párt vezetői arra, hogy a nyilvánosság előtt erősítsék tekintélyüket. Borbély-Maczkó első főispáni installációja éppen egy időbe esett a választási küzdelem kezdetével, így az esemény messze túlmutatott annak valódi célján, a vármegye új vezetőjének ünnepélyes beiktatásán. 1922. március 11-én megjelent az új Egységes Párt vezérkara, valamint több jelentős kormánytag is. Jelen volt többek között Bethlen István miniszterelnök, Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyminiszter, Nagyatádi Szabó István pártelnök, Gömbös Gyula nemzetgyűlési képviselő. A főispáni eskütétel és a szokásos protokolláris események után került sor az Egységes Párt vármegyei és miskolci szervezetének zászlóbontására, valamint első jelentősebb választási nagygyűlésére. Modern kifejezést használva Borbély-Maczkó Emil főispáni beiktatását kampánynyitó rendezvényként is lehet értelmezni, hiszen az országos sajtó és közvélemény fokozott várakozással volt az esemény iránt, mivel az új párt vezetőitől mindenki nagyhatású megnyitó- és programbeszédeket várt.

Alig másfél évvel később, 1923 augusztusában szintén egy jelentős országos belpolitikai változás miatt távozott főispáni székéből Borbély-Maczkó Emil. A kormánypárt belső válsága és a két erős ember, Bethlen István és Gömbös Gyula szakítása (ROMSICS 1991, 147–148; BARTA 1995, 407–418; KENDE 2010, 137–138) válaszút elé állította. Ez az első pillanat, amikor döntenie kellett, hogy az országos politikai közegben tervezze tovább karrierjét, vagy a bethleni konszolidációt helyi szinten irányítva, mérsékeltbb irányvonalat követve marad a kényelmes főispáni pozícióban. 1923 nyarának végén a kockázatosabb és kiszámíthatatlannabb következményekkel járó döntést választotta, a Bethlen-Gömbös szakítás során utóbbi mellett állt ki, és bár önként távozott tisztségéből, lelkiismereti és értékrendbeli különbözőségekre hivatkozva, tudta, hogy az országos belpolitikai változások eredményeképpen egyébként sem maradhatott volna az ország egyik legnagyobb vármegyéjének főispánja.

A törvényhatóságok mindenkori vezetői a fennálló politikai vezetés és irányzat bizalmasai és követői voltak. Hiába fejezte ki a vármegyei tisztikar őszinte csalódottságát, hogy a megkedvelt főispánjuk távozik, Borbély-Maczkó Emilre a kormányzat és maga Bethlen István is Gömbös Gyula embereként tekintett, így bizonyosan nem volt maradása. Első főispáni ciklusa tehát azt bizonyítja, hogy bár fontos volt a befogadás és beilleszkedés, ettől nagyobb súlya volt a hatalmi központ támogatásának (az 1922-es installációkor egy ismeretlen, tapasztalatlan egykori katona mögött sorakozott fel a teljes pártvezetés, ezáltal nyomatékot adva az eseménynek) vagy a bizalomvesztésnek (az 1923-as döntés).

AZ ORSZÁGOS BELPOLITIKA HELYI ALAKÍTÓJA

Ahogy a tanulmány elején már felvázoltam, 1923 és 1930 között Borbély-Maczkó Emil egyre inkább aktív és tevételes résztvevőjévé vált a magyar politikai közéletnek. A fajvédő tábor egyik megbecsült és elismert alakja lett, miközben folyamatosan építette és szervezte a társadalmi hátterét Gömbös Gyula mozgalmának (VONYÓ 2012, 200–216; GYURGYÁK 2001, 314–376, 637–640; 2007, 215–289; 2012, 229–235; SZABÓ 2003; PAKSA 2005; 2012). A MOVE, az ÉME és a Frontharcos Szövetség révén tapasztalt vezetővé, az 1926-ban elnyert miskolci mandátum által pedig profi politikussá vált. Természetes, hogy ezen harcos,

„mozgalmár” időszakban megváltozott személyisége. Sokkal öntudatosabb lett, mint korábban.

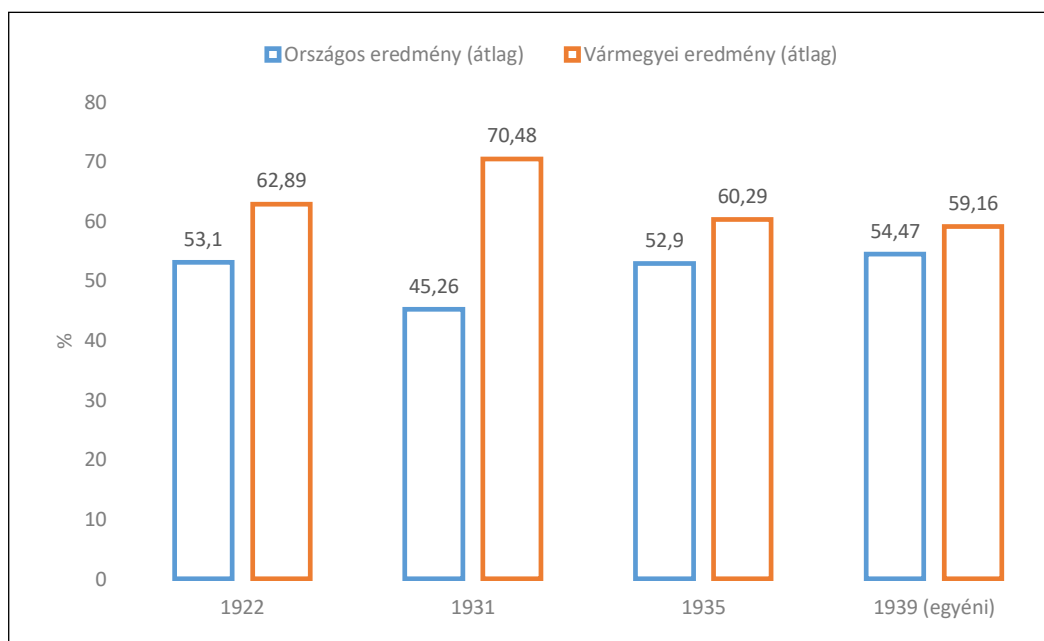
Második főispáni kinevezése – csakúgy mint 1922-ben – országos politikai változás eredménye és jelzése volt. 1922-ben egy fiatal, ambiciózus és feltétel nélkül megbízható, egykori sikeres katona került Borsod és Gömör-Kishont vármegyék élére, akinek feladata Bethlen István céljainak támogatása és elősegítése volt. 1930-ban hasonló, háttérben zajló, jelentős országos belpolitikai mozgások eredményezték újbóli kinevezését. Az egykori főispán megbízása jól illeszkedett a Bethlen-Gömbös viszony átalakulásához. Miután a fajvédő mozgalom vezére visszatért az Egységes Pártba, és előbb államtitkári, majd miniszteri kinevezést kapott, harcostársa politikai vákuumba került (GERGELY 2001, 183–193; VONYÓ 2014, 146–151). Visszalépett ugyan az Egységes Pártba, de az élvonalból a középmezőnybe került, egy volt a többi tehetséges politikus között. Ebből jelentett számára kiutat a főispáni kinevezés, amely már a korábbi rövid ciklusa alatt is sokkal testhezállóbbnak bizonyult, mint az országos karrier továbbépítése. Az új megbízatás egyfelől volt tehát menekülési lehetőség, másfelől pedig az ismert közegbe való visszatérés és kiteljesedés alkalmá.

Ellentétben az 1922-es beiktatással, ahol az új gyűjtőpárt három vezető alakja – Bethlen István, Nagyatádi Szabó István, Gömbös Gyula – is megjelent és programbeszédet mondott, 1930 nyarán ilyesfajta erődemonstrációra nem került sor az installációkor. A beiktatási ceremónia bár ünnepélyes és hatásos volt, országos jelentőségű eseményre vagy beszédre nem került sor, szemben az 1922-es eseménnyel. Erre ekkor nem is volt már szükség, hiszen a munka elvégzetetett, Gömbös Gyula visszakerült a hatalomba, miniszteri pozíciót kapott, barátja pedig visszatérhetett korábbi állomáshelyére, amelyet 1923-ban a Bethlen-Gömbös szakításkor erkölcsi kényszerből hagyott ott.

Az újonnan kinevezett és beiktatott főispán rövid idő alatt kivonult az országos közéletből, minden erejével a hatáskörébe tartozó közigazgatási egység fellendítésére fókuszált. Ez nem jelenti azt, hogy teljesen eltűnt a nagypolitika színpadáról. A harmincas években több, országos visszhangot kiváltó ügyben is felmerült a neve, többségében negatív kontextusban. Általában ellenzéki képviselők emlegették őt, legtöbbször az országgyűlési választások kapcsán. Már az 1922-es nemzetgyűlési voksoláson is rendkívüli aktivitást mutatott a választás szervezése és lebonyolítása kapcsán. Megbízhatóságát ekkor tudta leginkább kamatoztatni

a megszilárduló Bethlen-kormány, hiszen kulcsfontosságú volt számukra, hogy az 1922-es nemzetgyűlési választáson megszerezze a többséget az Egységes Párt. Borbély-Maczkó Emil neve már ekkor egybeforrt a választási terror és csalás vádjával, ám a gyors lemondás után ezek az ellenzéki szólamok elültek/átalakultak. 1930-tól kezdve azonban ez a vád minden ciklus végén felerősödött, hiszen egyértelmű jelei voltak annak, hogy vezetésével a mindenkori kormánypárt hivatalos jelöltjei komoly előnyöket élvezhettek a voksolásokon. Maga Borbély-Maczkó nem egyszer jelent meg valamelyik vármegyei körzetben, hogy a tömeggyűléseken felszólaljon, saját bevallása szerint gyakran áruházban is ellenőrizte a közhangulatot. Ha kellett, akkor a csendőrség fellépésével zavarta meg az ellenzéki gyűléseket, máskor pedig a sajtó révén igyekezett nyomatékosítani hivatalos álláspontját. A főispán pontosan tudta, milyen jelentős szerepe lehet egy-egy választás alkalmával, és tisztában volt azzal, hogy eredményes munka esetén számíthat a kormányzat jóindulatára. A kormányzatnak pedig szüksége volt arra, hogy az erőskezű és tapasztalt Borbély-Maczkó ismét részt vegyen a választás helyi koordinációjában és lebonyolításában.

1922-ben mind a kilenc vármegyei választókerületben az Egységes Párt jelöltje szerzett mandátumot, ebben elvülhetetlen szerepe volt a főispánnak. 1926-ban, mikor utódja, Soldos Béla vezényelte le a voksolást, nem volt szükség külső segítségre, hiszen nyolc körzetben ellenjelölt nélkül, egyhangúlag választották meg a képviselőket, míg az edelényi körzetben csupán a két egységes párti támogatott küzdött meg a mandátumért. Ilyenre később nem került sor, mindig voltak kerületek a vármegyében, ahol az ellenzéknek sikerült minden nehézség és akadály ellenére összegyűjteni a szükséges számú ajánlást, valódi versenyre kényszerítették a kormánypárti jelöltet, így munkára fogták Borbély-Maczkót is. Ennek ellenére 1930 és 1944 között a rendes országgyűlési választások alkalmával minden egyéni választókerületben a kormánypárt hivatalos jelöltje (1935-ben Ózdon a támogatottja) szerezte meg a mandátumot, még csak pótválasztás kiírására sem került sor egyetlen esetben sem. Ráadásul 1939-ben a vármegyei listás választókerületben megszerezhető három mandátumból kettőt is a Magyar Élet Pártja nyert el, titkos szavazási mód mellett (HUBAI 2001, II).

1. kép. A kormánypártok szereplése az országos és vármegyei egyéni választókerületekben

Borbély-Maczkó Emil főispánja alatt, 1922 és 1931–1939. (a szerző saját szerkesztésű ábrája a HUBAY 2001, II. alapján)

Fig. 1. Participation of government parties in national and county individual constituencies under the leadership of Emil Borbély-Maczkó, 1922 and 1931–1939. (edited by the author, based on HUBAY 2001, II) Texts of the two markings on the graph: National result (average), County result (average)

Ha összehasonlítjuk, hogy a kormánypártok hogyan szerepeltek országosan és vármegyei szinten az egyéni választókerületekben, akkor látszik, hogy Borbély-Maczkó Emil jól vizsgázott és eredményes munkát végzett, hiszen minden választási évben meghaladta a vármegyei adat az országosét (1. kép).

Aktivitása a választási küzdelemben nem volt egyedülálló, szerte az országban feladata volt a főispánoknak a voksolás rendjének „biztosítása”, azaz minden – korábban említett – lehetőséget kihasználni arra, hogy a kormánypárti jelölt szerezzék meg a mandátumot. Borbély-Maczkó nem valószínű, hogy kitért volna társai közül hatékonyságban és „kreativitásban”, de az tény, hogy a négy rendes országgyűlési választás alkalmával, amikor ő állt a vármegye élén, minden egyéni mandátumot (33-ból 33-at) a kormánypárti jelölt/támogatott szerzett meg. Ez komoly tekintélyt és presztízst jelentett a kormányzat szemében. Nem véletlen talán, hogy soha nem inogott meg a széke, soha nem merült fel bizalmatlanság személyével kapcsolatban. Hiába ajánlotta fel a hagyományoknak megfelelően minden kormány- vagy belügyminiszterváltás esetén a lemondását Borbély-Maczkó, mind a miniszterelnökök (Bethlen István, gr. Károlyi Gyula, Gömbös Gyula, Darányi Kálmán, Imrédy Béla, Teleki Pál,

Bárdossy László, Kállay Miklós, Sztójay Döme, Lakatos Géza), mind pedig a hivatalba lépő belügyminiszterek (Scitovszky Béla, Keresztes-Fischer Ferenc, Kozma Miklós, Széll József, Jaross Andor, Bonczos Miklós) hatalmuk és politikájuk egyik fő támaszát, stabil alapját, és megbízható végrehajtóját látták benne egészen 1944 őszéig.²

Borbély-Maczkó Emil megbecsültségét és megváltozott szerepét mutatja, hogy 1932–1933 fordulójára az a furcsa helyzet állt elő, hogy az ország miniszterelnökének, Gömbös Gyulának nagyobb szüksége volt a borsodi főispánra, mint fordítva. Vonyó József úgy összegzi Gömbös helyzetét ebben az időszakban, hogy „nem támogattja, hanem rabja volt saját pártjának” (VONYÓ 2014, 169; 165–171). A szerző részletesen ismerteti, hogy valójában mennyire szűk mozgástere volt kezdetben a kormányfőnek, amelynek így stabil támaszt jelentett a régi harcostárs, valamint az általa

2 A lemondást vélhetően egyetlen alkalommal sem gondolta komolyan Borbély-Maczkó Emil, minden esetben csak „a beállott politikai változások” miatt ajánlotta fel azt, ahogy egyébként a magyar közigazgatásban szokás volt. MNL BAZ-ML IV. 901. a. 28/1935., IV. 901. a. 103/1936., IV. 901. a. 6/1937., IV. 901. a. 44/1938., IV. 802. a. 70/1938., IV. 901. a. 244/1938., IV. 802. a. 84/1939., IV. 802. a. 51/1941., IV. 802. a. 69/1942.

vezetett vármegye. Tudta, hogy az ország északkeleti része erős háttérrel biztosít hatalmának. Jól példázta ezt, hogy amikor megkezdte Gömbös a korábban klubpártként működő Egységes Pártot átszervezni, és egy országos lefedettségű tömegszervezetet kialakítani, Borsod vármegye a főispán vezetésével az elsők között hozta létre saját települési szervezeteit. Ahogy a kormányfő többször is megfogalmazta, Borsodba hazajárt és ott mindig meleg fogadtatásban részesült.

Ez a viszony – bár természetesen a személyes barátságot leszámítva – alapvetően a későbbi kormányfők esetében sem változott. Borbély-Maczkly pedig amikor csak tehetett, nyíltan kiállt a miniszterelnökök és azok programja mellett, folyamatosan hűségéről és támogatásáról biztosította a kormányokat. Pontos felmerte az országos erőviszonyokat: Gömbös Gyula miniszterelnökkel, Keresztes-Fischer Ferenc és Kozma Miklós belügyminiszterekkel baráti kapcsolatot ápolt, a többiek pedig hatalmuk egyik erős bázisát látták benne, így Borbély-Maczklynak nem kellett tartania a komoly felelősségre vonástól és állásának elvesztésétől a harmincas-negyvenes években.

A HELYI VEZÉR

Borbély-Maczkly Emil a harmincas évek második harmadától szinte teljesen kivonult az országos közéletből, így az ott zajló csatározásokból is. Bár az ellenzéki képviselők és sajtóorgánumok minden egyes választás alkalmával kiemelték kétes szerepét, országos tevékenysége jelentősen leszűkült. Minden energiáját a vármegye irányításába és egy rendezett, megbízható, a nemzeti-nacionalista irányzat iránt elkötelezett tisztikar kialakításába és fenntartásába csatornáztatta be.

Amikor 1923-ban lemondott a főispánságról, a vármegyei vezérkar őszinte sajnálattal vette tudomásul ezt a tényt.³ Egy fiatal, ambiciózus, országosan kévéssé ismert, többszörösen kitüntetett katona távozott, akit a munkatársai tiszteltek és kedveltek. 1930-ban, amikor ismételen kinevezték Borbély-Maczklyt, már egy sokat megélt, tapasztalt, kialakult világgéppel rendelkező profi politikus került a vármegye élére. Korábban bátran támaszkodott környezetére – nyilvánvaló tapasztalatlansága okán –, főként az alispánra, a főjegyzőre és a főszolgabírókra. Ezáltal egyfajta kollektív vezetést valósított meg, amely során kiváló munkakapcsolatok alakultak ki a hivatalban. Második

kinevezése után azonban megváltozott a viszony, és megváltozott a vezetési stílus is. Immáron nem volt szükség kontrollra, nem igényelt a főispán tanácsadókat, úgy gondolta, hogy az apparátus mindenféle tervezet és kreativitás nélkül végezze el a mindennapi teendőket, az innováció és a fejlesztések pedig kizárólagosan az ő hatáskörébe tartozhattak. Borbély-Maczkly felfogása szerint erős vezérre és megbízható végrehajtókra van szüksége egy jól működő vármegyének. Erre a szerepfelfogásra és irányításra vezethető vissza, hogy egyre többször voltak súrlódások, valamint helyi nyilvánosság előtt zajló „ügyek”.

A vármegyei törvényhatósági és közigazgatási bizottság rendes és rendkívüli ülésein gyakoriak voltak a viták, ez azonban sosem fajult személyeskedő ellentété. Nem úgy a választott és kinevezett tisztviselőkkel való összeszólalkozások. A főispán úgy gondolta, hogy akkor tud a leghatékonyabb lenni a vármegye vezetése, ha az általa megbízhatatlannak tartott, és az ellenzéki csoportokkal vélt vagy valós kapcsolatban lévő személyeket eltávolítja a közigazgatás felső- és középszintjéről.

Az első célpontnak Vadnay László vármegyei főjegyzőt választotta. Mivel ez volt a lehangosabb személyi ügye Borbély-Maczklynak, így ezt érdemes kicsit részletesebben is megvizsgálni. 1935. november 11-én egy átiratból értesült a vármegyei közélet arról, hogy Vadnay László kényszernyugdíjazását helyben hagyta a belügyminiszter. Az ügy komoly indulatokat korbácsolt a sajtóban és a hivatalban egyaránt. Borbély-Maczkly néhány héttel később egy megyegyűlésen kifejtette a saját álláspontját: *„Férfiatlan volnék, ha nem ismerném be itt a törvényhatósági bizottság előtt, hogy én tettem meg Vadnay László ügyében a felterjesztést a belügyminiszterhez. Semmiféle animozitás Vadnay László ellen nem vezetett, tisztán a közérdeket tartottam szem előtt. Nem néztem és nem nézek mást, mint azt, hogy a vármegye közönségét úgy szolgálják a tisztviselők, amint azt a nehéz magyar sors 1935-ben előírja. Az alispán ur megpróbálta három-négy ízben megszüntetni a közöttünk felmerült ellentéteket, de megpróbálta Fekete Bertalan főszolgabíró is, aki Vadnay Lászlónak legalábbis van olyan jó barátja, mint dr. Röck Aladár. 1934. június végén feljött hozzám Fekete Bertalan főszolgabíró és megkérdezte, fogadnám-e Vadnay Lászlót, amikor is békésen elintézhethetnék azokat a nem kellemes dolgokat, amelyek közöttünk vannak. Én azt feleltem: Menj le Vadnay Lászlóhoz, Vadnay jöjjön fel hozzám, hogy egy baráti meleg kézzel adjak neki s ezzel el van intézve minden. De Vadnay László nem jött hozzám a mai napig sem és ezzel megalázott engem, a vármegye főispánját. Én ebből*

3 *Reggeli Hírlap*, 1923. augusztus 4. 6.; MNL BAZML IV. 803. a. 52. kötet 222.; MNL BAZML IV. 821. 4865/1923.

az ügyből nem csináltam politikát, csak most derült ki, hogy mások csináltak politikát, Vadnay László ugyanis többek előtt ezt a kijelentést tette: *Átadtam az egész ügyet Eckhardt Tibornak, azt hiszem, ő el fogja intézni. Kilenc hónapig vártam, hogy feljöjjön Vadnay László és kimagyarázkódjék, hogy elsimítsuk az ellentéteket, hogy kezet szorítsunk s együtt dolgozzunk tovább vármegyénkért.*⁴

A főispán úgy próbált hivatkozni a közérdekre, hogy közben a kettejük között fennálló konfliktust tette meg a kényszernyugdíjazás legfőbb okának. Érdemes megnézni a többi vádpontot is Vadnay szemben: 1. húsz évvel korábban fiatal aljegyzőként fegyelmit kapott, mert néhány ügyet késve intézett el; 2. szintén a múltban becsületsértés miatt bíróságra is elítélték, mert megsértett egy munkást; 3. szándékos tekintélyrombolást hajtott végre, amikor névnapja alkalmából nem köszöntötte az alispánt és nem vállalta a megbízatást arra, hogy a köszöntés alkalmával vezesse a tisztikart; 4. nyilvánosan tiszteletlenséget mutatott a főispáni méltósággal és tekintéllyel szemben, amikor egy törvényhatósági bizottsági ülésen Borbély-Maczkó jobbján ülve, annak hátat fordítva helyezkedett el; 5. az utcán nem ismerte meg és nem köszöntötte a főispánt; 6. nem tett lépéseket az iránt, hogy a viszony normalizálódjon.⁵ Ahogy kitűnik a „vádiratból”, sokkal inkább politikai leszámolásról volt szó, semmint a közérdek megsértéséről. A fenti pontok szinte mindegyike valamilyen személyes sérelemhez kapcsolódott, továbbá a fegyelmi és bírósági ítélet sem vehető komolyan, hiszen ezek abszolút nem befolyásolták két évtizedig Vadnay előmenetelét, ezek ellenére is fokozatosan léphetett egyre feljebb a ranglétrán. További kételyeket ébresztett a közvéleményben, hogy az ügy kivizsgálására létrehozott ún. hármassbizottság elnöki tisztét maga Borbély-Maczkó Emil töltötte be. Hiába vetették fel többben is az összeférhetlenséget, a főispán nem reagált rájuk, későbbi nyilatkozatában is csak röviden tért ki erre: *„Felemlítették azt is, hogy a hármass bizottságban én minden voltam: sértett, vádlott és elnök. Kénytelen vagyok itt a következőket elmondani: A hármass bizottság ülésén én elnököltem, de amikor Vadnay László kifogásolta, hogy én nem járnék el tárgyilagosan, felálltam és átadtam az elnöklést az alispánnak, mint elnökhelyettesnek és kimentem a másik szobába. Tíz perc múlva behívott az alispán, kijelentve, hogy a hármass bizottság határozata szerint teljes garanciát látnak bennem, hogy tárgyilagosan vezetem le a tárgyalást és kérte, hogy újra foglaljam el az elnöki széket. (...) Az eljárás befejezése*

*után Vadnay László barátai mondták nekem, hogy még Vadnay László is elismerte, hogy a tárgyalást korrektül, elfogulatlanul vezettem le.*⁶

A Vadnay-ügy körülményei, az állítólagos sérelmek és az eljárás módja sokkal inkább szólt a kívülállókna, mintsem az érintett főjegyzőnek.⁷ Emiatt húzódtott a főispáni reakció több mint egy hónapot, hiszen a legfontosabb az általános bizonytalanság fenntartása volt. A vádlott hiába próbált többször is a sajtón keresztül védekezni, végül vármegyei szinten egyedül maradt. Senki nem mert felszólalni többé az ügyben, a törvényhatósági bizottságban is lekerült a napirendről. Az ellenzéki (főként kispazda) parlamenti képviselők ugyan szóvá tették a borsodi esetet a parlamentben, azonban ez már nem változtatott semmin, Vadnay Lászlót kényszernyugdíjazták, Borbély-Maczkó Emil pedig példát statuált és egyértelművé tette az elvárásait.⁸

Vadnay László ügyéhez hasonló látványos és demonstratív jellegű elbocsátásra nem került sor a későbbiekben, az érintettek többsége megértette a vezér szándékait. Voltak, akik viszont nem, így a háttérben folyamatos volt a „tisztújítás” a főispáni megbízatás végéig: 1936-ban Fekete Bertalan központi járási főszolgabíró és Kádas Miklós vármegyei főjegyzőt, 1939-ben Lukács Endre alispánt, 1940-ben Szentivány Ferenc mezőkövesdi főszolgabíró menesztette a felsővezetésből. Utóbbi leszámítva mindegyik határozat mögött politikai ellentét feszült: Farkas és Kádas jó barátságot ápolt Vadnayval és a kispazda ellenzéki vezetőkkel (egyikőjük sem várta meg a megaláztatást, előbbi átment Miskolc törvényhatósági jogú város tisztikarába, míg utóbbi kérvényezte nyugdíjaztatását), Lukács Endrével pedig az értékrendjük nagyon távol állt egymástól, folyamatos nézeteltérések miatt már a Belügyminisztériumnak is be kellett avatkoznia. Szentivány Ferenc ellen sikasztás vádja miatt bűnvádi eljárás indult, ezt használta ki Borbély-Maczkó és a számára korántsem szimpatikus főszolgabíró erre hivatkozva tudta eltávolítani.

6 *MTI Napi tudósítások*, 1935. december 18. 12. kiadás

7 Az ügy sajtóvisszhangjához lásd bővebben: *Az Est*, 1935. november 12. 7., 1935. november 13. 5., 1935. december 19. 5.; *Budapesti Hírlap*, 1935. november 12. 10., 1935. december 19. 7., 1935. december 24. 5.; *Magyarország*, 1935. november 13. 3., 1935. december 19. 5.; *Népszava*, 1935. november 12. 8., 1935. december 19. 4.; *Pesti Napló*, 1935. november 12. 9., 1935. december 19. 7.; *Ujság*, 1935. november 12. 7., 1935. november 15. 7., 1935. december 19. 2.

8 A Vadnay-ügy parlamenti vitájához lásd: *Képviselőházi napló*, 1935. IV. kötet 158–163.

4 *MTI Napi tudósítások*, 1935. december 18. 12. kiadás

5 *Esti Kurír*, 1935. november 12. 7.

A vármegyei vezetés kicserélése 1940 tavaszára több-kevésbé teljesen megvalósult, egy főispáni köszöntés alkalmával így nyilatkozott Borbély-Maczký a harcos évekről: „Vannak, akik harcos embernek tartanak. Ez tévedés. A harcot sohasem kerestem, csak vállaltam. Végezetül csak egyet üzenek mindenkinek: gondosan olajozzuk meg a „fűrőkat” és tegyük el, mert most nem fűrőkra, hanem szeretetre van szükség. Tegyük félre a fűrőkat, de a csatabárdot tartsuk kifelve, nem egymás ellen, hanem hogy minden eshetőségre készen legyünk.”⁹ Világos beszéd, a munkát elvégezte, de bármikor folytatható, ha az „eshetőség” úgy kívánja. Hátralévő négy és fél évében személyi ügyekkel már nem kellett foglalkoznia, vagyis célját elérte, hozzá feltétel nélkül hűséges és lojális tisztikar működött a közigazgatásban.

ORSZÁGOS BELPOLITIKA VAGY HELYI KÖZÉLET?

A tanulmány elején, egyfajta problémafelvetésként jeleztem azt a dilemmát, amellyel a két világháború közötti főispánoknak szembesülniük kellett. Egyfelől megbízatásuk a kormányzattól függött, így gyakorlatilag elsőszámú feladatuk volt a központból érkező utasítások maradéktalan végrehajtása, a rájuk bízott törvényhatóság megfelelő irányítása és a fennálló politikai rendszer stabilitásának folyamatos erősítése. Borbély-Maczký Emil már 1922-ben, gyakorlatlan zöldfülűként nagyon erős háttértámogatást kapott első főispáni kinevezésekor. Azáltal, hogy a kibontakozó Egységes Párt teljes vezérkara felvonult az installációra, nyilvánvalóvá tették maximális bizalmukat az új vármegyei vezető felé. Borbély-Maczký ezzel a nagy támogatással a háta mögött a kívánalmaknak megfelelően segítette a nemzetgyűlési választások lebonyolítását. Első ciklusának végét éppen a kölcsönös bizalom megingása jelentette, az Egységes Párt belső vitájában Borbély-Maczký arra az oldalra került, akik később elhagyták a kormánypártot és ellenzéki akciókba kezdtek. A küzdelmes évek után 1930-ban ismét visszatérhetett szeretett vármegyéje élére, amelynek vezetését a legtesthezálóbb feladatnak gondolta. A közigazgatás centralizációjában aktívan részt vett, emellett hatékonyan lépett fel vármegyéje területén a baloldali és szélsőjobboldali ellenzéki mozgalmakkal szemben. Az iránta fennálló bizalmat erősítette, hogy a harmincas évek választásait személyesen irányította, maga is aktívan részt vett az események lebonyolításában. Ezáltal

a kormányzat mindig stabil támaszaként és háttérbázisaként tekinthetett a Borbély-Maczký Emil vezette törvényhatóságra.

Másfelől a főispánoknak a lokális közegben is meg kellett felelniük. Hiábavaló lett volna ugyanis minden demonstratív jellegű kiállás a kormányzat részéről, ha Borbély-Maczký Emil nem fogadtatja el magát a vármegyei tisztikarral, nem tud beilleszkedni a helyi közegbe. A két ciklusban két egymástól jelentősen eltérő stratégiát követett. 1922-ben kezdődő megbízásakor beismerte tapasztalatlanságát, emiatt bátran támaszkodott az alispánra, valamint a főszolgabírókra. 1930-ra azonban vezetési stílusa és főispáni szerepfelfogása is megváltozott. A mozgalmas és harcos ellenzéki évek alatt jelentős tapasztalatokat és ismereteket szerzett, melyekre építhetett újbóli megbízása után. Magát már nem egy helyi irányító csoport vezetőjének tartotta, hanem a törvényhatóság egyszemélyi vezérének, aki maga irányított és koordinált mindent. Ennek megfelelően kinevezése után azonnal nekilátott a tisztikar átalakításának, a megbízhatatlannak vagy túlságosan aktívnak tartott személyek lecserelésének. Az alkalmanként hangos, máskor a zárt ajtók mögött lezajlott viták és személycserék után, a harmincas évek végére egy feltétel nélkül lojális és könnyedén irányítható vármegyei tisztikar állt össze, amelytől már nem a befogadást és a támogatást kellett Borbély-Maczkýnknak várnia, hanem az alázatot és megbízhatóságot.

Borbély Maczký Emil közel másfél évtizedes főispánsága alatt jelentős belpolitikai változások mentek végbe, melyek folyamatosan alakították személyiségét. Főispáni szerepfelfogását minden esetben az aktuális értékrendjének megfelelően alakította. Megbízatása során szinte végig – leszámítva az 1923-as válságot – teljes támogatást kapott a kormányzattól és a vármegyei tisztikartól, így pozíciója stabil volt és néhány hosszabb-rövidebb időszakot leszámítva, aktívan részt vehetett a vármegye politikai, társadalmi és szociális átalakításában.

RÖVIDÍTÉSEK

MNL BAZML – Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
 MNL HML – Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára, Eger
 MTI – Magyar Távirati Iroda

9 *Népszava*, 1940. április 23. 3.

IRODALOM

BARTA Róbert

1995 Az Egységes Párt parlamenti képviselőinek társadalmi összetétele az 1920-as években. In VALUCH Tibor (szerk.): *Hatalom és társadalom a XX. századi magyar történelemben*. 1956-os Intézet – Osiris Kiadó, Budapest. 404–418.

2004 Az Egységes Párt létrejötte. In IFJ. BARTA János–PALLAI László (szerk.): *Emlékkönyv Gunst Péter 70. születésnapjára*. Multiplex Media-Debrecen University Press – Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, Debrecen. 321–335.

DOBROSSY István

1997 *Miskolc írásban és képekben* 4. Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda – B.-A.-Z. Megyei Levéltár, Miskolc.

DÓSA Rudolfné

1972 *A MOVE. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet, 1918–1944*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

FÁBIÁN Máté

2015 „Borbély-Maczkó vitéz huszár szavazni rá azért muszáj.” Vitéz Borbély-Maczkó Emil országgyűlési képviselői pályafutása. In FÁBIÁN Máté (szerk.): *Doktorandusz hallgatók IV. konferenciája, 2015. május 14. Konferenciák, műhelybeszélgetések. Az Eszterházy Károly Főiskola Történelemtudományi Doktori Iskolájának kiadványai, XII*. Líceum Kiadó, Eger. 59–75.

2017 A Maczkó család Heves vármegye szolgálatában. In FÁBIÁN Máté–ROMSICS Ignác (szerk.): *RMJ60. Tanulmányok a hatvanéves Rainer M. János tiszteletére*. Líceum Kiadó, Eger. 41–68.

2019a Egy katonai pályafutás kiteljesedése. Borbély-Maczkó Emil az első világháborúban. In BAJNOK Dániel (szerk.): *Acta Universitatis De Carlo Eszterházy Nominata, Nova Series Tom. XLVI. Sectio Historiae*. Líceum Kiadó, Eger. (megjelenés alatt)

2019b Vég és kezdet. Az 1918–1919-es újratervezés Borbély-Maczkó Emil karrierjében. In GÁL Máté–PÉTERFFY Gergely (szerk.): *1918: vég és kezdet. Régióink története, I*. Líceum Kiadó, Eger. (megjelenés alatt)

2020 *Egy fajvédő főispán a Horthy-korszakban: Borbély-Maczkó Emil (1887–1945)*. Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat, Pécs–Budapest.

GERGELY Jenő

2001 *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*. Vince Kiadó, Budapest.

GERŐ József

1938 *A m. kir. belügyminiszter által igazolt nemesek, 1867–1937*. Kovács-Szegedy Nyomda, Budapest.

GYURGYÁK János

2001 *A zsidókérdés Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest.

2007 *Ezzé lett magyar hazátok*. Osiris Kiadó, Budapest.

2012 *Magyar fajvédők*. Osiris Kiadó, Budapest.

HUBAI László

2001 *Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920–2000*. I–III. kötet. Napvilág Kiadó, Budapest.

KENDE János

2010 Egy túlnyert választás – 1926. In FÖLDES György–HUBAI László (szerk.): *Parlamenti választások Magyarországon, 1920–2010*. Napvilág Kiadó, Budapest. 110–132.

KERKAYNÉ MACZKY Emese

é. n. *Családi krónikák*. Kézirat.

KOZMA György

2011 Maczkó György, főszolgabíró. In BÁN Péter (szerk.): *Heves megye történeti archontológiája (1681–) 1687–2000*. Heves Megyei Levéltár, Eger. 480.

PAKSA Rudolf

2005 A Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt megalakulása és a fajvédők programja. *Sic Itur Ad Astra*, 2005/3–4. 59–88.

2012 *A magyar szélsőjobboldal története*. Jaffa Kiadó, Budapest.

PAP József

2011 Maczkó Emil, főszolgabíró. In BÁN Péter (szerk.): *Heves megye történeti archontológiája (1681–) 1687–2000*. Heves Megyei Levéltár, Eger. 479.

ROMSICS Ignác

1991 *Bethlen István. Politikai életrajz*. Magyarságkutató Intézet, Budapest.

- SIPOS József
2002 Az Egységes Párt megalakításának történeti problémáiról. *Múltunk*, 2002/1. 243–256.
- STIPTA István
1995a A főispáni hatáskör törvényi szabályozása (1870, 1886) In MÁTHÉ Gábor–ZLINSZKY János (szerk.): *Degré Alajos emlékkönyv*. UNIÓ, Budapest. 299–312.
1995b *Törekvések a vármegyék polgári átalakítására*. Osiris Kiadó, Budapest.
- SZABÓ Miklós
2003 *Az újkonzervativizmus és a jobboldali radikalizmus története, 1867–1918*. Új Mandátum, Budapest.
- TAKÁCS Tibor
2000 A főispáni kar társadalmi összetételének alakulása a két világháború közötti Magyarországon. *Századok*, 2000/5. 1029–1101.
- VONYÓ József
2012 *Jobboldali radikálisok Magyarországon, 1919–1944*. Kronosz Kiadó, Pécs.
2014 *Gömbös Gyula*. Napvilág Kiadó, 2014.
- ZINNER Tibor
1989 *Az ébredők fénykora, 1919–1923*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

**THE LEADER OF THE COUNTY
THE DEVELOPMENT OF EMIL BORBÉLY-MACZKY'S CONCEPTION OF THE ROLE OF
COUNT BETWEEN THE TWO WORLD WARS**

Keywords: Emil Borbély-Maczky; Borsod, Gömör and Kishont counties; chieftain's office, Miskolc, Horthy era

Emil Borbély-Maczky is one of the famous, yet little-known figures of Hungarian political life between the two world wars. In his career you will find various features and peculiarities of the era. The most important part of his career is related to Borsod county. He was first count between 1922 and 1923, then was re-appointed head of the counties of Borsod and Gömör-Kishont in 1930, and remained in office until 1944. His work left indelible traces in the everyday life of the area. Over the years in national politics and public life, he has gained high-level contacts that have stabilized his position as count and provided significant financial support for his major social projects. Of the latter, the flood prevention in South-Borsod and the settlement action in the Mezőkövesd area should be singled out, which increased his prestige among the county population. In the present paper, the author attempts to show, through the example of Emil Borbély-Maczky, how the role of the count changed between the two world wars, what challenges faced the first man of the county, and how he managed the administrative unit which was entrusted to him. [translated by Péter Módis]

Máté Fábián

